

професор, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ КОМПЛЕКСІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Стратегічні завдання, які стоять сьогодні перед вищою освітою європейських держав, обумовлюються основними положеннями Болонської декларації та передбачають підвищення якості освітніх послуг, стійкість її соціально-економічного статусу, фінансової та інших видів спроможності, а саме:

- інвестиційної забезпеченості розвитку матеріально-технічної бази та функціональної діяльності з використанням прямих і опосередкованих зв'язків та інновацій (у всіх напрямках діяльності);
- правової можливості розширення сфери діяльності за рахунок організації філій, дистанційного та інших форм навчання студентів;
- орієнтованість на неперервну освіту із збереженням професійної орієнтації в конкретному соціально-економічному середовищі регіону та максимальним використанням можливостей кадрового складу регіональних утворень;
- використання інноваційних технологій в практиці роботи вищої школи;
- організаційна завершеність навчальних, методичних та інших процесів консолідованого менеджменту регулювання кредитно-грошових і функціональних відносин на рівні провідного вищого навчального закладу та його організаційних структур (система можливостей, відповідальності та повноважень).

При вирішенні цих завдань вищої школи та забезпеченні якості професійної підготовки фахівців особливе значення має часовий фактор, який В. Соловійов та І. Гаврильчак розглядають через призму тривалості циклу навчання. На сучасному етапі розвитку суспільства активно продукується концепція неперервної освіти в рамках університетських комплексів. У здійсненні цієї проблеми регіональні освітні структури мають свої особливості, врахування яких у практиці освітніх процесів веде до появи принципово нового явища у організації освітнього процесу – *регіонального університетського комплексу* [7].

Питання формування та розвитку університетських регіональних комплексів розглядаються у дослідженнях таких науковців як В. Арнаутов, В. Дьячкова, П. Захаров, В. Ковалевський, В. Моложавенко, М. Поляков, В. Савчук, Л. Федулова та ін.

Регіональний університетський комплекс сприяє підвищенню результативності професійної підготовки фахівців в умовах конкретного регіону та забезпечує:

- підтримку високих стандартів вищої освіти;
- перебудову професійної освіти на підготовку висококваліфікованих і компетентних кадрів, які адекватно реагують на зміни ринку праці.

В. Моложавенко характеризує університетський комплекс як об'єднання на базі університету (академії) освітніх установ, які реалізують освітні програми різних рівнів, інших закладів і некомерційних організацій, або виділених із їх складу структурних підрозділів, з метою підвищення ефективності і якості освітнього процесу, використання інтелектуальних, матеріальних та інформаційних ресурсів для підготовки спеціалістів і проведення наукових досліджень з пріоритетних напрямків розвитку освіти, науки, культури, техніки і соціальної сфери [5].

Регіональний університетський комплекс істотно відрізняється від інших видів вищих навчальних закладів як організаційного утворення, яке відкриває нові можливості для забезпечення якісної підготовки фахівців з вищою освітою. Так, М. Поляков і В. Савчук відзначають суттєві відмінності між університетським комплексом і університетом. Серед них, зокрема, можливість неперервного переходу від нижчого до вищого рівня освіти, створення сприятливих умов для просування творчої ідеї на ринок послуг (освітніх, промислових тощо), організація єдиного освітньо-наукового процесу з погляду методологічних підходів, можливість уникнути дублювання за рахунок єдиного „технологічного” ланцюга освітнянського процесу тощо [6, с. 285]. Відмінність університетського комплексу від університету П. Захаров вбачає у можливостях надання багаторівневої освіти; створенні комфортних умов для комерціалізації науково-технічних розробок; формуванні єдиної методології професійної освіти; розкритті індивідуальних творчих здібностей студентів. З точки зору регіональної складової, вважає науковець, університетський комплекс може бути орієнтований на збереження освітнього простору країни з урахуванням специфіки окремих регіонів [3, с. 13]. Отже, регіональний університетський комплекс має значний потенціал у реалізації основних завдань вдосконалення регіональної системи освіти.

Системоутворюючою базою університетського комплексу регіону є регіональні університети, які інтегрують увесь ланцюжок освітніх закладів (від дошкільних до вищих та післядипломної освіти), технопарки, науково-освітні центри тощо.

В. Дьячкова відмічає, що серед регіональних університетських комплексів особливе місце належить комплексам, створеним на базі педагогічних університетів. Автор це явище пояснює тим, що педагогічні комплекси були одними з перших за часом створення, у зв'язку з чим накопичили значний організаційний науково-теоретичний та практичний досвід, а також значимістю педагогічної освіти для розвитку всіх сфер життєдіяльності регіонів країни, зокрема для розвитку їх соціально-економічного та науково-технічного потенціалів [2]. Об'єднання різних закладів регіону із спорідненими профілями створює умови не тільки для виконання основних завдань підготовки педагогічних кадрів, але й додаткових функцій університетських комплексів у професійному становленні майбутнього вчителя. В. Арнаутов до таких функцій відносить:

1) неперервну професійну освіту (починаючи з педагогічного класу середньої школи, продовжуючи в педагогічному коледжі та закінчуючи в педагогічному університеті);

2) відкриття додаткових спеціалізацій для підготовки вчителя-універсала; уведення додаткових спеціалізацій потребує вирішення певних завдань – пошук

викладачів з певної спеціальності, методичне забезпечення нових дисциплін, базові заклади для різних видів педпрактики тощо, які у звичайних умовах реалізовувати дуже складно (у комплексі при інтеграції наукових, базових та навчальних закладів ці завдання вирішуються найбільш оптимально);

3) апробацію теоретичних ідей та гіпотез на практиці;

4) зростання науково-дослідницького потенціалу серед викладачів і студентів (в умовах комплексу ця проблема вирішується шляхом залучення викладачів та студентів до науково-дослідної роботи, написання методичних посібників);

5) підвищення кваліфікації викладачів, котрі мають можливість вступати до аспірантури, магістратури, проводити наукову роботу як здобувачі, проходити стажування при педагогічних університетах [1, с. 130 –133].

Л. Федулова відмічає, що у комплексах особливо важливою є інтеграція вищих навчальних закладів з виробництвом, що призводить до значного економічного ефекту в регіоні. Остання включає телекомунікаційні мережі, технопарки, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні центри, консалтингові фірми, фінансові й інші структури. Корпорація освітня науки із промисловістю, на думку автора, має здійснюватися за допомогою розвитку університетських інноваційних центрів, центрів трансферу технологій, агенцій технологічного брокерства, регіональних центрів нових технологій та інших форм інноваційної інфраструктури [8, с.16]. Л. Федулова наголошує на необхідності розробки нової концепції підготовки кадрів, в основу якої, на її думку, мають бути покладені такі принципи:

1) розвиток і самореалізація творчої особистості;

2) постійна спрямованість на генерацію перспективних нововведень та пошук шляхів і методів їхньої практичної реалізації в інновації;

3) орієнтація на підготовку висококваліфікованих і високоінтелектуальних спеціалістів;

4) розгляд навчання й підготовку кадрів як довгострокові інвестиції, що потрібні для розвитку галузей і регіонів;

5) навчання управлінню соціальними і психологічними аспектами процесу, створення наукоємних нововведень, використання творчого потенціалу для прискореного широкомасштабного впровадження в практику інноваційних розробок;

6) створення системи неперервного навчання і підвищення кваліфікації кадрів;

7) співробітництво університетів та інших вищих навчальних закладів регіону з провідними підприємствами, що реалізують інноваційні проекти, а також їх спільна діяльність у сфері розробки навчальних програм, видання підручників і монографій з інноваційних технологій, у справі підготовки спеціалістів високої кваліфікації за всіма спеціальностями і перспективними науково-інноваційними напрямками [8, с.15].

Сучасна педагогічна наука визначає не тільки основні напрямки впливу регіональних факторів на розвиток вищої школи, а й виявляє зворотній зв'язок впливу розвинених організаційних структур вищої школи – університетських комплексів на ситуацію в регіоні. На думку В. Ковалевського вплив університетських комплексів на регіон відбувається у таких сферах:

– політичній (зміна в політичній структурі, більш активна участь

населення в політичному житті, краща організація політичних процесів);

- демографічній (велика мобільність населення, зміни в рівнях народжуваності і смертності);
- економічній (вплив на доходи регіону і структуру промисловості, стан ринку праці, мобільності робочої сили, оподаткування);
- зміні інфраструктури (житло, транспорт, торгівля, медичне обслуговування);
- культурній (вплив на культурний клімат регіону, більше надходження в регіон культуртоварів);
- наданні регіону індивідуальності і привабливості;
- освітній (зміна рівня участі в освітніх програмах, зміна якості освіти);
- соціальній (поліпшення якості життя населення) [4, с.107 - 108].

Отже, створення регіональних університетських комплексів є потребою сьогодення, а їх діяльність впливає на різні сфери життєдіяльності регіонів. В умовах малих міст, вплив університетських комплексів концентрується, в основному, в чотирьох напрямках - культурному, соціальному, науковому та професійному. Упровадження технології безперервної освіти за системою «школа - професійне училище (ліцей) - коледж (технікум) - університет - фундаментальна наукова освіта» сприяє інтеграції цих закладів з метою задоволення культурних і соціальних потреб населення, більш ранньої професійної орієнтації молоді, що дозволяє більш усвідомлено вибирати майбутню професію і впливати на рівень якості освіти фахівця. Зв'язок з галузевими підприємствами та академічною наукою просуває освітній процес в галузь розробки сучасних наукових та технічних проектів і дозволяє організовувати навчальний процес на основі сучасних освітніх та інформаційних технологій, забезпечуючи підготовку висококваліфікованих фахівців для різних галузей економіки регіону.

М. Поляков і В. Савчук наголошують, що концепції „ідеального університету” і регіональної компоненти, яким би важким не видався шлях їх реалізації, є неминуча необхідність. Саме ця необхідність і враховується у моделі „університетського комплексу” або „регіонального університетського комплексу” [6, с. 284]. Продовжуючи цю думку, В. Соловйов та І. Гаврильчак вказують на можливість розробки ряду моделей формування випускника багаторівневого університетського комплексу, а саме:

- структурної моделі, що являє собою інноваційну модель гнучкої відкритої освітньої структури та інтегрує початкову, середню і вищу професійну освіту;
- моделі фахівця, яка сформована на основі характеристики професійних знань, що проявляються у ключових компетенціях як діяльнісної їх характеристики [7].

Структурна модель передбачає відстеження зв'язків різних компонентів педагогічної системи та поєднання їх у єдине ціле, наступність, інтеграцію та координацію дій навчальних закладів у рамках комплексу. Модель фахівця є кінцевою метою діяльності вищого навчального закладу. У даній моделі узагальнюється система властивостей і якостей особистості, а також зміст знань, умінь і навичок,

необхідних для цього виду професійної діяльності [9, с.61-62]. Погоджуємося з думкою В. Соловйова та І. Гаврильчака, що для університетських комплексів одних дисциплінарних знань недостатньо. Тут має бути синтезовано міждисциплінарне бачення, яке досягається за допомогою вироблення єдиних поглядів до моделі фахівця-професіонала, випускника університетського комплексу [7]. Його освітній статус – це не просто сума отриманої інформації, а діалектична єдність знань, умінь, навичок, компетентностей майбутнього фахівця.

Отже, особливості вищої педагогічної освіти полягають в тому, що вона все частіше розвивається в системі університетської освіти. Сьогодні потрібні моделі університетської системи освіти, які враховують регіональні потреби у підготовці фахівців, забезпечують перехід до випереджальної стратегії розвитку вищого навчального закладу, надають йому риси адаптивності, гнучкості, динамізму [9, с.61].

Підводячи підсумки, варто зазначити, що регіональний університетський комплекс – це інтеграція навчальних закладів з метою підвищення рівня підготовки дітей та молоді в процесі неперервної ступеневої освіти в регіоні. Теоретичною основою регіональних університетських комплексів є концепція неперервної освіти, що сприяє визначенню змісту, форм, методів, технологій навчально-виховного процесу кожного закладу, який входить у комплекс, єдності, а також взаємодії всіх ланок його роботи.

Університетський комплекс дозволяє забезпечити вирішення трьох взаємопов'язаних завдань: вдосконалення освіти, пошук оптимального співвідношення загальноосвітньої та професійної підготовки; підвищення ефективності роботи освітніх установ; проведення інституціональних перетворень.

У даний час утвердилися такі основні ознаки університетських комплексів:

- забезпечення єдності навчальної, наукової та інноваційної діяльності;
- істотний вплив університету на культурне, соціальне та економічне життя регіону;
- реалізація взаємопов'язаних освітніх програм різних рівнів і напрямів.

Стратегія розвитку університетського регіонального комплексу вибудовується із врахуванням специфіки певного регіону та впливу комплексу на зростання ефективності регіональної економіки за рахунок мультиплікації знань та компетентнісного підходу до професійної підготовки педагогічних кадрів. Стратегічні завдання об'єднують усі складові комплексу, інтегрують їх роботу та сприяють налагодженню спільної діяльності з підготовки компетентнісних фахівців. Інтеграційні структури у формі регіональних університетських комплексів ідеально відповідають підготовці фахівців згідно запитів сучасної політики у сфері вищої освіти та враховують глобалізаційні процеси у суспільстві.

Література

1. Арнаутов В. В. Теория и практика становления учебно-научно-инновационного комплекса как региональной системы непрерывного педагогического образования: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.08 / Арнаутов Владимир Владимирович. – Волгоград, 2002. – 326 с.
2. Дьячкова В. В. Региональный университетский педагогический комплекс

как организационная форма эффективной подготовки учительских кадров: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08./ Дьячкова Василина Вячеславовна. - Тула, 2005. - 216 с.

3. Захаров П. Н. Стратегическое развитие университетского комплекса региона: синергетический подход: монография / П. Н. Захаров. – Владимир: Изд-во Владим. гос. ун-та, 2010. – 180 с.

4. Ковалевский В. П. Университетский комплекс в обеспечении перспективных потребностей развития региона / В. П.Ковалевский // Вестник ОГУ. – 2005. – № 1. – С. 107–108.

5. Моложавенко В. Л. **Педагогическая концепция подготовки инновационных кадров в региональном университетском комплексе: автореф. дис.. ... доктора пед. наук:** 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / В. Л. Моложавенко. – Челябинск, 2010. – 40 с.

6. Поляков М. В. Классичний університет: Еволюція, сучасний стан, перспективи / М.В.Поляков, В. С Савчук. – К.: Генеза, 2004. – 416 с.

7. Соловьев В. Н. Региональный университетский комплекс: ответ на вызовы XXI века / В. Н. Соловьев, И. Н. Гаврильчак // Мир человека. – 2007. – № 3. – С. 8 – 15.

8. Федулова Л. І. Вища освіта в національній інноваційній системі / Л.І.Федулова // Вища освіта України. – 2008. – № 1. – С. 9 – 17.

9. Шапран О. І. Створення та функціонування регіональних університетських комплексів у системі неперервної педагогічної освіти: [монографія] / Ольга Іллівна Шапран. – Переяслав-Хмельницький: Видавництво С. В.Карпук, 2007. – 160 с.

Ольга Шапран

Стратегія розвитку регіональних університетських комплексів у процесі професійної підготовки педагогічних кадрів

Анотація: у статті розглядається стратегічні напрямки розвитку регіональних університетських комплексів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: регіональний університетський комплекс, стратегія, регіональна диверсифікація, технопарки, науково-освітні центри.

Ольга Шапран

Стратегия развития региональных университетских комплексов в процессе профессиональной подготовки педагогических кадров

Аннотация: в статье рассматриваются стратегические направления развития региональных университетских комплексов в процессе профессиональной подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: региональный университетский комплекс, стратегия, региональная диверсификация, технопарки, научно-образовательные центры.

Olga Shapran

The use of development strategies of regional university complexes in the process of professional training of pedagogical staff.

Annotation: the article deals with the strategic direction of the regional university complexes in the training of future teachers.

Key words: regional university complex, strategy, regional diversification, industrial parks, scientific and educational centers.